

Вознюк Андрій Андрійович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

ТЕРМІН «ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ» В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ*

В умовах війни організована злочинність у взаємозв'язку з корупцією, продовжує залишатися однією з найбільших загроз для національної безпеки держави. Тому питання удосконалення кримінально-правових норм, що визначають підстави кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань, не втрачають актуальності. До них, зокрема, належать проблеми тлумачення терміну «злочинна діяльність» в теорії кримінального права.

Термін «злочинна діяльність» вживається у дефініції експлуатації людини (примітка 1 до ст. 149 КК України), злочинного впливу (примітка 1 до ст. 255 КК України), особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (примітка 2 до ст. 255 КК України), злочинного зібрання (сходки) (ст. 255-2 КК України), сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України) тощо.

Окрім терміну «злочинна діяльність» в законі про кримінальну відповідальність вживається термін «кримінально протиправна діяльність» (наприклад, у ч. 3 ст. 27, ч. 4 ст. 28, ч. 1 ст. 43 КК України), що обумовлює потребу в їх розмежуванні. Відмінність зазначених термінів вбачається щонайменше в тому, що один («злочинна діяльність») стосується виключно таких деліктів як «злочини», а другий («кримінально протиправна діяльність») – як злочинів, так і кримінальних проступків.

Закон про кримінальну відповідальність містить кримінально-правові норми, у яких йдеться про спеціальні види злочинної діяльності. Наприклад, колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України), незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 КК України), незаконна посередницька діяльність (ст. 169 КК

---

* Тези підготовлено в межах іменної стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2024 рік (0124U003903).

України), незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей (ст. 203-2 КК України). В одних випадках зміст спеціального виду злочинної діяльності чітко розкривається у диспозиції статті (наприклад, терміну «колабораційна діяльність» у ст. 111-1 КК України), а в інших – ні (наприклад, терміну «незаконна посередницька діяльність» у ст. 169 КК України).

Найбільш проблемними для застосування є випадки вживання терміну «злочинна діяльність» з огляду на відсутність його дефініції в законі про кримінальну відповідальність та неоднозначність позиції щодо його тлумачення в теорії кримінального права.

С. О. Прутяний пропонував доповнити розділ VII Загальної частини КК «Повторність, сукупність та рецидив злочинів» статтею 34-1 «Злочинна діяльність» такого змісту: «Злочинною діяльністю визначається система передбачених Кримінальним кодексом України суспільно небезпечних діянь або діяльність, внутрішньо детермінованих загальним мотивом, реалізація якого планується суб'єктом шляхом постановки та досягнення окремих проміжних цілей» [1]. З такою позицією складно погодитися, оскільки не завжди злочинна діяльність утворює систему. Система передбачає обов'язкові елементи відсутність хоча б одного з яких її виключає. Хоча для частини випадків правозастосування запропонована науковцем дефініція може бути придатною для використання.

А. О. Нікітін пропонує розглянути злочинну діяльність як вчинення особою умисних злочинів, за жоден з яких не спливли строки притягнення її до кримінальної відповідальності. Таке розуміння злочинної діяльності: 1) вказуватиме на її умисний винний характер, адже навряд чи вчинення особою необережних злочинів, навіть декількох послідовно, можна вважати злочинною діяльністю, тим більше не можна вважати такою діяльністю вчинення особою діянь узагалі за відсутності вини; 2) охоплюватиме дії співучасників злочину та випадки вчинення незакінченого злочину, з огляду на положення ч. 2 ст. 14 КК України (виключення кримінальної відповідальності за готування до злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання); 3) не охоплюватиме вчинення кримінальних проступків – діянь, які не характеризують організовану злочинність, а в далекому майбутньому, напевно, взагалі можуть бути декриміналізовані з огляду на появу більш м'яких видів

впливу, ніж кримінальна відповідальність; 4) вказуватиме на необхідність наявності принаймні двох умисних злочинів для визнання наявності злочинної діяльності; 5) вказуватиме на існування певних часових меж для того, щоб вчинення особою декількох умисних злочинів можна було вважати злочинною діяльністю [2, с. 46].

Зазначена дефініція незважаючи на усі її переваги також видається дискусійною з огляду на те, що у ній йдеться лише про вчиненні злочини, які безумовно можуть бути як закінченими, так і незакінченими. Однак як бути зі злочинами, які лише плануються? Чи завжди таке планування охоплюватиметься готуванням до злочину? Як кваліфікувати вчинене у випадку планування невизначеної кількості злочинів?

Дефініція «злочинної діяльності» потрібна для тлумачення усіх форм злочинного впливу. Йдеться про сприяння, спонукання, координацію, інший вплив на злочинну діяльність, а також організацію або безпосереднє здійснення розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності.

Суб'єкти злочинного впливу – «зłodії в законі», «смотрящі», «положенці» та інші кримінальні авторитети не лише беруть участь в окремих злочинах і кримінальних проступках в ролі організаторів, підбурювачів, пособників, виконавців чи співвиконавців, але й координують кримінально протиправну діяльність на певній території, сприяють їй, спонукають до неї. Акцент суспільно небезпечних діянь кримінальних авторитетів може зміщуватися від участі в окремих злочинах і кримінальних проступках до незаконного впливу на кримінально протиправну діяльність загалом. Відтак притягнути до кримінальної відповідальності цих осіб стає дедалі складніше, а у певних випадках взагалі неможливо (коли вони не вчиняють певні злочини, або вчиняють, однак їх неможливо задокументувати чи довести в суді). В основі «філософії» чинного КК України індивідуальне кримінальне правопорушення, яке може бути вчинене як самостійно, так і у співучасті. Тому, наприклад, «зłodія в законі» чи іншого кримінального авторитета неможливо було притягнути до кримінальної відповідальності за вирішення спорів (суперечок), які виникають між особами з погляду неписаних зłodійських «законів», «за поняттями» (тобто системою неформальних норм і правил, які діють у злочинному середовищі), коли він перебував в ролі «мирового судді», та визначав обґрунтованість

претензій, а також ухвалював рішення про покарання винуватців тощо. Звісно, якщо в його діях не було складу іншого кримінального правопорушення (вимагання, примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань тощо). Не було підстав притягнути його до кримінальної відповідальності і за координацію кримінально протиправної діяльності на певній території (наприклад, надання дозволу індивідуальним суб'єктам та злочинним об'єднанням вчиняти кримінальні правопорушення) та сприяння їй (наприклад, шляхом утримання та забезпечення наповнення «общака»). Слід наголосити, що під час координації кримінально протиправної діяльності кримінальні авторитети можуть навіть не знати хто, коли, де, в який спосіб і щодо кого вчинить кримінальний проступок чи злочин, що фактично унеможливує притягнення їх до відповідальності як співучасників того чи іншого кримінального правопорушення. Криміналізація злочинного впливу – це створення нової «філософії» протидії кримінальним авторитетам із злочинського середовища. Особливість цього інструменту в тому, що він стосується діянь, пов'язаних не з певним злочином, а з кримінально протиправною (злочинною) діяльністю і таким чином усуває низку прогалин у підставах притягнення до кримінальної відповідальності найбільш небезпечних представників організованої злочинності. Криміналізація злочинного впливу надає можливість притягнути до відповідальності кримінального авторитета за сприяння та координацію злочинної діяльності, особливо у тих випадках, коли неможливо довести співучасть такого суб'єкта в індивідуальних злочинах [3; 4].

На практиці можуть виникати питання в яких випадках буде визнаватися наявність злочинної діяльності? Яка кількість злочинів утворюватиме злочинну діяльність, які це мають бути злочини (закінчені чи можливо і незакінчені), чи обов'язковими мають бути роки тощо?

Видається, що злочинна діяльність повинна охоплювати як вчинення одного, так і декількох злочинів. Водночас кількість злочинів в одних випадках може бути чітко визначеною, а в інших – ні. Злочини можуть бути як закінчені, так і незакінчені. Ураховавши зазначені моменти під злочинною діяльністю можна розуміти *будь-яку діяльність спрямовану на готування до визначеної чи невизначеної кількості злочинів, скоєння замахів на них або ж їх безпосереднє вчинення* [5, с. 183]. Водночас зміст терміну «злочинна діяльність» не

вичерпується зазначеними положеннями і залежить від змісту кримінально-правової норми, в якій він застосовується та від контексту, в якому вживається. Сприяння, спонукання, координація, інший вплив на злочинну діяльність, а також організація або безпосереднє здійснення розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності охоплюють розподіл сфер злочинного впливу, забезпечення взаємозв'язку між організованими злочинним об'єднаннями, розв'язання конфліктів між учасниками організованих груп і злочинних організацій, контроль за поведінкою засуджених, дотриманням ними «злодійських традицій», контроль за матеріальним забезпеченням, накопиченням та утримання грошових коштів, майна чи інших активів (доходів від них) тощо. Таким чином частина кримінально протиправних діянь, пов'язаних із злочинною діяльністю, може безпосередньо не стосуватися певних злочинів.

Список використаних джерел

1. Прутяний С. О. Кримінологічна характеристика та попередження професійної злочинності в Україні : автореф. дис. ... канд юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 20 с.

2. Нікітін А. О. Злочинний вплив та доцільність його збереження у новому Кримінальному кодексі України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Том 7. С. 44–51. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.7.44-51>.

3. Вознюк А. А. Криміналізація злочинного впливу – новий інструмент кримінально-правової протидії діяльності кримінальних авторитетів в Україні. *Закарпатські правові читання*. Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2021 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. М.В. Оніщука та Савчина. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 267–273.

4. Вознюк А. А. Встановлення або поширення злочинного впливу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3 (17). С. 21–39. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.03.

5. Вознюк А. А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>. 183